

Nikad nisam važio za plačljivka.

Moja bivša žena tvrdila je da je moj „nepostojeći emocionalni vektor“ bio glavni razlog zbog kog me je ostavila (kao da tip kog je sreća na sastancima AA. {1}, ni na koji način nije na to uticao). Kristi mi se poverila kako mi je navodno oprostila što nisam plakao na pogrebu njenog oca; upoznao sam ga tek pre šest godina i nisam mogao da shvatim koliko je divan i nesebičan čovek bio (mustang kabriolet, poklonjen posle maturiranja, dobar je primer njegove darežljivosti). Konačno je pojmla odsustvo vektora, kad nisam pustio suzu ni na pogrebima svojih roditelja. Umrli su u razmaku od dve godine, tata od raka u stomaku, a mama od iznenadnog i razornog srčanog udara na plaži u Floridi. Bio sam „nesposoban da osećam osećanja“, na slengu AA.

„Nikad te nisam videla da si pustio suzu“, rekla je ravnim tonom, kakvom ljudi pribegavaju pri konačnom raskidu veze. „Nisi zaplakao ni kad si rekao da moram da idem na odvikavanje, ako ne želim da me napustiš.“ To mi je saopštila nekih šest nedelja pre nego što se spakovala, odvezla stvari na drugi kraj grada i preselila kod Mela Tompsona. „Dečak sreće devojčicu u AA kampu“ česta je uzrečica na njihovim sastancima.

Nisam plakao kad je odlazila. Nisam zaplakao ni kad sam se vratio u kućicu za koju sam plaćao pozamašan kredit. U njoj se nije rodila beba, niti će. Samo sam se izvalio na postelju, koja je sad samo meni pripadala, pokrio oči rukama i tugovao.

Tugovao sam bez suza.

Ali nisam bio emocionalno obogaljen. Kristi je grešila u tom pogledu. Majka me je jednog dana, kad sam imao devet godina, dočekala na vratima, po dolasku iz škole. Rekla mi je da je moj škotski ovčar Regs stradao pod točkovima kamiona i da se kamiondžija nije ni zaustavio. Nisam plakao kad smo ga sahranili, iako mi je tata rekao da mi niko neće prebaciti ako to učinim. Zaplakao sam tek kad mi je predočila šta se dogodilo. Učinio sam to zato što je to bio moj prvi susret sa smrću, ali ponajviše zato što sam bio dužan da brinem da pas ne napusti zadnje dvorište.

Zaplakao sam i kad me je majčin doktor pozvao da mi kaže šta se dogodilo kobnog dana na plaži. „Žao mi je, ali nije imala šanse“, rekao je. „Srčani udar ponekad nastupi bez ikakve najave. Lekari misle da je takva smrt božji dar.“

Kristi nije bila tu kad sam zaplakao - tog dana je ostala duže u školi, da bi porazgovarala s majkom koja je došla zbog sinovljevih ocena. Otišao

sam do sobice za pranje veša. Uzeo sam peškiri iz košare s prljavim vešom i zario lice u njega. Nisam plakao dugo, ali sam pustio neku suzu. Mogao sam da joj to kažem, ali nisam video svrhu, delom zato što bi mogla pomisliti da pecam sažaljenje (to nije AA izraz, ali bi mogao biti), a delom i zato što ne mislim da bi plakanje u za to predviđenim trenucima trebalo da bude preduslov za uspešan brak.

Koliko me pamćenje služi, nikad nisam video tatu da plače. U najtežim trenucima bi teško uzdahnuo, ili bi se kratko, kiselo nacerio. Duhovno snažni i tihi Vilijam Eping nije se treskao po grudima, niti se grohotom smejao. Moja mati se najčešće slično ponašala. Možda je nesklonost plaču nasledna. Da li sam bio emocionalno obogaljen? Nesposoban da osećam osećanja? Ne, nikad nisam bio takav.

Ako izuzmem vest o maminoj smrti, u odraslom dobu sam samo još jednom zaplakao, kad sam pročitao priču o domarovom ocu. Bio sam sam u zbornici Lizbonske srednje škole. Pregledao sam radove učenika iz odeljenja za odrasle. Iz prizemlja je dopiralo treskanje lopte, otegnuti vrisci sirene za prekid igre i bučno navijanje, zvuci košarkaške utakmice između srednjoškolskih sportskih zveri „Lizbonskih Hrtova“ i „Tigrova“ iz Džeja.

Ko zna kad mu je život na prekretnici, i zašto?

Zadao sam im temu „Dan koji mi je promenio život“. Radovi su uglavnom bili iskreni, ali grozni: srceparajuće pripovesti o dobroj tetki koja je prihvatila trudnu tinejdžerku, prijatelju iz vojske koji je na delu pokazao šta znači hrabrost, slučajnom susretu sa slavnom ličnošću (voditeljem čuvenog kviza ili glumcem). Samo profesori koji bi se polakomili na tri ili četiri hiljade zelembaća više na godišnjem nivou za podučavanje odraslih za sticanje svedočanstva o Opštem obrazovnom razvoju.^{2}, znali su koliko je zamorno čitanje takvih pisanija. Što se mene tiče, ocenjivanje jedva da je bilo ozbiljan deo posla. Puštao sam sve, pošto nikad nisam naleteo na odraslog učenika koji nije davao sve od sebe. Ko god da je predao rad Džejku Epingu, profesoru engleskog u Lizbonskoj srednjoj školi, mogao je da računa na trojku. Dobili bi najmanje četiri minus, ako bi tekst podelili u smislene pasuse.

Pregledanje mi je teško padalo, zato što je crvena olovka postajala glavno nastavno sredstvo, umesto mojih usta. Trošio sam je nemilice. Znao sam da će veoma malo lekcija datih crvenom olovkom naći put do učenika, što je posao činilo obeshrabrujućim. Ako ste dogurali do dvadeset pete ili tridesete, a niste naučili da pišete (zološki, umesto zoološki vrt) ili muku

mučite s velikim slovima (Engleski, umesto engleski), ili vam teško ide sa sldapanjem rečenice koja sadrži imenicu i glagol, verovatno nećete nikad naučiti da to radite. Revnosno sam rintao, zaokružujući pogrešno upotrebljene reči u rečenicama kao što su Suprug meje previše brz osuđiva, ili precrtavao plivo i dopisivao plivao u rečenici Posle toga sam često plivao do splava.

Eto kakvim zaludnim, mučnim poslom sam se bavio te večeri, dok se, nedaleko od mene, u svetu bez kraja, amin, još jedna košarkaška utakmica kotrljala ka poslednjem zvuku sirene. Kristi se nedavno vratila s odvikavanja. Gajio sam samo jednu nadu, da ću je zateći treznu kad se vratim kući (tako je i bilo; držala se trezvenjaštva, ali nije mogla da zadrži muža). Sećam se da sam imao blagu glavobolju i da sam trljao slepoočnice da bih sprečio da potočić bola preraste u reku. Mislio sam. Još tri komada, još samo tri pa ću zbrisati odavde. Otići ću kući, počastiću se velikom šoljom instant kakaoa i zaroniti u novi roman Džona Irvinga. Izbaciću iskrene, ali nevešto napisane pripovesti izglave.

Nije bilo violina ili zvona za uzbunu kad sam podigao domarov rad s vrha gomile. Nisam ni slutio da će mi nepovratno izmeniti život. Čovek nikad ne zna, zar ne? Život se začas preokrene.

Pisao je jeftinim penkalom i pošteno izmrljao pet stranica dug sastav. Rukopis mu je bio neuredan, ali čitljiv. Mnogo je pritiskao, doslovce je urezivao reči u papir, iscepan iz jeftine sveske. Mogao sam da sklopim oči i prstima prelazim preko izbočina na zadnjoj strani papira, kao da čitam azbuku za slepe. Na kraju svakom malog/bila je sićušna žvrljotina, slična cvetiću. Dobro sam je zapamtio.

Nisam zaboravio ni početak rada. Nepovratno mi se urezao u pamćenje.

Nije bio dan, već noć. Noć koja mi je promenila život bilaje ona u kojoj je moj otac ubio moju majku i dva brata, a mene teško povredio. Povredio je i moju sestru, tako strašno dajepala u komu. Za trigodineje umrla, a da se nije probudila. Zvala se Elen. Mnogo sam je voleo. Volelaje da bere cveće i da ga meće u vaze.

Odložio sam pouzdanu crvenu olovku na polovini prve strane, kad su me oči zapekle. Zaplakao sam tek kad sam stigao do dela u kom je opisivao kako se zavukao pod krevet, dok mu je krv curila u oči (curila mi je i u grlo; imalaje grozan ukus). Kristi bi se tako ponosila mnome. Pročitao sam sastav do kraja, bez ijednog poteza crvenom olovkom. Brisao sam oči da nijedna suza ne bi kanula na stranice, nesumnjivo napisane po cenu strašnog

duševnog napora. Zar nisam mislio da je gluplji od ostalih, možda samo na korak dalje od onog što smo zvali „retard koji se da obrazovati“. Mili bože, postojao je razlog za to, zar ne? Postojao je i razlog za njegovo hramanje. Pravo je čudo kako je ostao živ, ali ostao je. Bio je divan čovek, s večitim osmehom. Nikada nije povisio glas na decu. Bio je divan čovek, iako je prošao kroz pakao. Sad se trudio - skromno i s mnogo nade, kao i većina mojih učenika - da dođe do srednjoškolske diplome. Trudio se, iako je znao da će čitavog života ostati domar, gurati metlu ili strugati žvakaće gume britvom, koju je vazda nosio u zadnjem džepu. Možda je nekad mogao postati i nešto drugo, ali mu se život jedne noći začas preokrenuo. Postao je momak u radničkom kombinezonu, kog klinci zbog karakterističnog hoda zovu Čopavi Hari.

Zbog svega toga sam plakao. Behu to istinske suze, iz dubine duše. Iz hodnika su dopirali zvuci pobeđničke pesme školskog orkestra - domaći su izborili još jednu pobeđu. Blago njima. Čopavi će, kad se gomila razide, s nekoliko kolega, izvesti mašine i pokupiti sva sranja koje su klinci ostavili za sobom.

Napisao sam golemu peticu na vrhu njegovog rada. Posle kraćeg oklevanja dodao sam i veliko crveno +. Učinio sam to zato što je rad bio zbilja dobar i zato što je pobudio snažnu reakciju u meni, njegovom čitaocu. Zar se to ne očekuje od pismenog s ocenom 5+? Da pobudi snažnu reakciju?

Što se mene tiče, iskreno sam žalio što bivša Kristi Eping nije bila u pravu. Požalio sam što nisam emocionalno obogaljen, zato što je sve što je iz toga usledilo - svi grozni događaji - proisteklo iz tih nekoliko prolivenih suza.

DEO 1

Razvodni trenutok

Prvo poglavlje

1.

Hari Daning je diplomirao. Prisustvovao sam skromnoj svečanosti dodele diploma u školskoj fiskulturnoj sali, po njegovom pozivu. Rado sam se odazvao, pošto nije imao nikog svog.

Nakon blagoslova (iz usta oca Bandija, koji je retko propuštao nastupe u srednjoj školi), probio sam se kroz gomilu prijatelja i rođaka do Harija, koji je stajao sam u širokoj, crnoj odori, s diplomom u jednoj i iznajmljenom četvorouglaonom kapom u drugoj ruci. Uzeo sam mu četvrtastu kapu, da bih se rukovao s njim. Nacerio se, otkrivši mnogo šupljina i nekoliko krnjutaka. Osmeh mu je i pored toga bio topao i veseo.

„Hvala vam što ste došli, gospodine Eping. Veliko vam hvala.“

„Bilo mi je zadovoljstvo. Slobodno me zovi Džejk. Smeta mi kad mi se učenici godišta mog oca obraćaju sa vi.“

Zbunjeno se nasmejao. "Po godinama bih mogao da vam budem otac, zar ne? Ko bi reko!" I ja sam se nasmejao. Bilo je mnogo smeha oko nas. Bilo je i suza, naravno. Meni plakanje ne ide, ali velikom broju ljudi ne predstavlja problem.

„I to 5+! Nikad u životu nisam dobio 5+! Nisam ni sanjao da će mi se tako nešto dogoditi!“

„Zalužio si najvišu ocenu, Hari. Šta ćeš prvo da uradiš nakon sticanja srednjoškolske diplome?“

Osmeh mu se načas povukao - o tome nije razmišljao. „Pretpostavljam da ću se vratiti kući. Znae, živim u iznajmljenoj kućici u Ulici Godard.“ Raspoloženo je podigao diplomu. Pažljivo ju je stiskao vrhovima prstiju, kao da strepi da će se mastilo zamrljati. „Uramiću je i okačiti na zid. Zatim ću nasuti čašu vina, sesti na kauč i uživati u pogledu na nju, dok ne odem na spavanje.“

"To zvuči kao dobar plan. Da li bi voleo da pre toga pojedеш hamburger i nešto krompirića sa mnom? Predlažem da svratimo do Ala.“

Očekivao sam da će se gadljivo trgnuti na moj predlog, ali je takva reakcija izostala. Pogrešio sam, zato što bi tako reagovala većina mojih

kolega, da i ne pominjem većinu klinaca kojima sam predavao; izbegavali su Ala kao kugu. Skupljali su se u Deri kvinu, preko puta škole ili u Hajhetu, na 196. ulici, nedaleko od nekadašnjeg auto-bioskopa.

"To je sjajna ideja, gospodine Eping. Hvala vam!"

„Zovi me Džejk, molim te.“

„Džejk, nego kako.“

Odbacio sam ga do Ala. Bio sam jedini stalni gost iz redova nastavnog osoblja. Vlasnik kafančeta nas je lično poslužio, iako je tog leta zaposlio kelnericu. Imao je neizbežnu cigaretu u uglu usana, uprkos totalnoj zabrani pušenja na svim mestima na kojima se služi hrana. Zakon nije mogao da zaustavi Ala. Večito je treptao okom iznad cigarete, zbog ljutog dima. Nije hteo da naplati (račun nije bio veliki; zbog jeftinoće su kolale glasine o nestajanju domaćih životinja oko njegovog svratišta), kad je video savijenu matursku odoru i shvatio razlog naše posete. Fotografisao nas je i obesio fotku na ono što je zvao Gradskim zidom slavni. Našli smo se pored "velikana" poput pokojnog Alberta Dantona, osnivača Dantonove juvelirnice; Erla Higinosa, nekadašnjeg direktora srednje škole; Džona Kraftsa, osnivača „Džon Krafts auto-pijace“ i naravski, oca Bandija iz Svetog Ćirila (otac je stajao pored pape Pavla XXIII - koji istina nije bio domorodac, ali ga je Al Templton, koji se smatrao „dobrim katolikom“, poštovao.) Hari Daning se, na tek snimljenoj fotografiji, široko osmehivao. Stajao sam pored njega. Držali smo njegovu diplomu. Malčice je olabavio kravatu. Sećam se toga zato što me je to podsetilo na žvrljotinu na vrhu malog y. Sve sam zapamtio. Vrlo dobro sam se sećao tog dana.

2.

Dve godine kasnije, poslednjeg dana školske godine, sedeo sam u istoj zbornici i čitao gomilu sastava članova književne sekcije. Klinci su otišli. Odjezdili su put dugog letnjeg raspusta. Uskoro ću poći njihovim tragom. U očekivanju tog trenutka, uživao sam u neobičnoj i blagoslovenoj tišini. Bio sam toliko opušten da sam razmišljao o čišćenju svog ormana za užinu, pre odlaska. Neko to mora učiniti, pomislio sam.

Hari Daning je u prvoj polovini dana dohramao do mene, posle velikog odmora (koji je bio izuzetno bučan, kao što svi odmori i hodnici obično budu poslednjeg školskog dana), da bi mi pružio ruku.

„Hteo bih da vam se na svemu zahvalim“, rekao je.

Osmehnuo sam se. "Da li si zaboravio da si to već učinio.“

„Jašta sam, ali mi je ovo poslednji dan na poslu. Idem u penziju. Nisam hteo da odem a da vam se ponovo ne zahvalim.“

Protresao sam mu ruku. Klinac koji je prošao pored nas - druga godina, maksimum, ako je suditi po prvim bubuljicama i smešno oskudnom kozjom bradicom u nastajanju - promrmljao je: „Ćopavi Hari ćopa niz u-li-cu.“

Hteo sam da ga ščepam i da ga nateram da mu se izvini. Hari me je sprečio, s veselim osmehom. „Nemoj da se trudiš. Navikao sam na to. To su samo klinici.“

„U pravu si, ali naš posao je i da ih pravilno vaspitamo.“

„Znam, kao što znam da to dobro radite. Ali nije moj posao da budem, kako vi to kažete, nečiji vaspitač. Pogotovo ne danas. Nadam se da će s vama biti sve u redu, gospodine Eping.“ Možda je bio dovoljno star da mi bude otac, ali će Džejk, po svoj prilici, zauvek ostati van njegovog domašaja.

„I ja tebi isto želim, Hari.“

„Nikad neću zaboraviti 5+. Da znate da sam uramio i taj rad. Okačio sam ga pored diplome.“

„Izuzetno mi je drago.“

I bilo mi je drago. Njegov esej je bio primitivna umetnost, ništa manje moćna ili istinita od slika Bake Mozes^{3}. Bio je sigurno bolji od svega što sam upravo čitao. Ljubitelji književnosti su uglavnom pisali bez greške, s jasnom dikcijom (iako je „nameračena na fakultet neću ništa da rizikujem“ ekipa, imala neugodan običaj da se vraća na pasiv), i bledunjavim sadržajem. Bili su dosadni. Meni su pripali talentovani mlađi đaci. Šef odseka Mak Steđman radio je sa starijima. Pisali su kao matorci i matorke, koji nabranih usana govore ooo, pazi na taj led, Mildred. Hari Daning je, uprkos gramatičkim nekorektnostima i teško čitljivom rukopisu, pisao kao junak. To mu je bar jednom pošlo za rukom.

Interfon na zidu je upozoravajuće zakrčao, dok sam razmišljao o razlici između ofanzivnog i defanzivnog pisanja. "Da li je gospodin Eping u zbornici u zapadnom krilu? Da li si nekim slučajem još tu, Džejk?“

Ustao sam, pritisnuo dugme i rekao: „Još sam ovde, Glorija. Ispaštam zbog svojih grehova. Kako mogu da ti pomognem?“

„Imaš telefonski poziv. Zove te neki Al Templton. Prebaciću ti ga, ako želiš. Hoćeš li da mu kažem da si danas ranije izašao?“

Al Templton je vlasnik i upravnik Alovog kafančeta, u koje niko od nastavnog osoblja srednje škole, izuzev moje malenkosti, nije zalazio. Čak je i uvaženi šef jezičkog odseka - koji se i nadomak penzije trudio da govori kao profa s Kembridža - zvao specijalitet kuće Alov čuveni mjauburger, umesto Alov čuveni slasburger.

Ma naravno da ne služi macje meso, govorili su ljudi, ili verovatno nije mačetina, ali ne može biti ni govedina za dolar i devetnaest centi.

„Džejk? Da li si zadremao?“

„Nisam, budan sam.“ I radoznao da saznam zašto me je Al zvao na posao. Ako ćemo pravo, nije mi bilo jasno zašto me je uopšte zvao. Negovali smo odnos stalne mušterije i kuvara. Cenio sam njegovu klopu, on je cenio moju vernost. „Poveži me s njim.“

„Zašto si još na poslu?“

„Upravo se bičujem kamdžijom po leđima.“

„Opa!“, reče Glorija. Zamišljao sam kako trepće dugim trepavicama.

„Volim kad govoriš gadosti. Sačekaj ringi-dingi.“

Ućutala je. Podigao sam slušalicu kad je aparat zazvonio.

„Džejk? Da li si to ti, ortak?“

U prvi mah sam pomislio da Glorija nije dobro čula ime čoveka koji me je pozvao. Taj glas nije mogao biti Alov. Čak ni najgora prehlada na svetu ne bi mogla proizvesti takvo krkljanje.

„Ko je to?“

„Al Templton, zar ti cura nije rekla? Hriste, ova elektronska muzika je zbilja ogavna. Šta se desilo s Koni Frensis, [4](#)? Zakašljao se toliko glasno da sam morao da pomerim slušalicu od uva.“

„Zvučiš kao neko ko je zaradio prehladu.“

Nasmejavao se i nastavio da kašlje. Kombinacija smeha i krkljanja bila je zbilja grozna. „Nešto sam navukao.“

„Mora da te je brzo uhvatilo.“ Juče sam bio kod njega, nešto pre večere. Maznuo sam slasburger, krompiriće i milkšejk od jagode. Držim da je za samca neophodno da ima bogat i raznovrstan jelovnik.

„Moglo bi se reći, dok bi neki rekli da čudo nije odjednom naišlo. I jedni i drugi bi bili u pravu.“

Nisam znao kako da odgovorim na taj komentar. Često sam razgovarao s Alom. Šest ili sedam godina sam redovno svraćao kod njega. Ponekad bi prolupao - na primer, uporno je zvao Nju England Patriotse Boston

Patriotsima i o Tedu Viiijamsu.^{5} govorio kao o rodu rođenom - ali nikad nismo vodili ovako otkačen razgovor.

„Džejk, moram da te vidim. Veoma je važno.“

„Mogu li da te pi...“

„Očekujem kišu pitanja. Odgovoriću ti na njih, ali ne preko telefona.“

Nisam znao koliko odgovora ću dobiti od njega pre nego što ga glas ne izda, ali sam mu obećao da ću ga obići za nešto više od sat.

„Hvala ti, ali gledaj da stigneš što pre. Vreme je, kako to kažu, od najveće važnosti u ovom poslu.“ Prekinuo je vezu, bez propisane i očekivane učtivosti.

Pregledao sam još dva ambiciozna eseja. Ostala su još četiri, ali sam ispao iz fazona. Potrpao sam sve radove u aktovku i požurio napolje. Palo mi je na pamet da se popnem do kancelarije i poželim prijatno leto Gloriji, ali sam odustao. Biće tu i sledeće nedelje. Dovršavaće administrativne poslove. Svратиću do škole u ponedeljak da bih počistio ormarić - obećao sam to sebi. Bube će ogaditi život kolegama koji budu koristili zbornicu preko leta, ako to ne učinim.

Neizostavno bih se popeo na sprat da je vidim, da sam mogao da znam šta me čeka. Možda bih joj poklonio poljubac koji je već nekoliko meseci lepršao u vazduhu između nas. Ali nisam mogao znati da će mi se život preokrenuti začas.

3.

„Alovo kafanče“ nalazilo se u srebrnkastoj prikolici, s druge strane šina u Glavnoj ulici, u senci stare predionice "Vorumbo". Slična mesta ponekad izgledaju otrcano, ali je Al ljupkim cvetnim lejama sakrio neugledne betonske blokove na kojima je restoran počivao. Odnegovao je i majušni travnjak. Lično ga je kresao staromodnom kosačicom na mišićni pogon. Kosačica je bila besprekorno održavana, baš kao i cvetne leje i travnjak. Na mašini i oštricama nije bilo ni trunke rđe. Reklo bi se da je pre nedelju dana kupljena u obližnjoj radnji „Vestern auto“... da je takva još postojala. Nekada je tu bila, ali nije izdržala konkurenciju ogromnih tržišnih centara koji su, na prelazu stoleća, nikli u okolini.

Prišao sam restoranu po betonskoj stazi. Popeo sam se uza stepenice i zastao pred vratima. Namrštio sam se, zato što nije bilo poznatog natpisa

DOBRO DOŠLIU ALOVO KAFANČE, DOM SLASBURGERA! Na njegovom mestu stajao je komad kartona s natpisom ZATVORENO. NEĆE SE OTVORITI ZBOG BOLESTI. HVALA VAM NA DUGOGODIŠNJOJ VERNOSTI. BOG VAS BLAGOSLOVIO.

Još nisam zašao u nestvarnu maglu koja će me uskoro progutati, ali su se njeni prvi, vazdušasti pipci već šunjali oko mene. Naslućivao sam ih. Al nije promukao, niti je krkljao zbog letnje prehlade. Nije se radilo ni o gripu. Ako je suditi po natpisu, stvar je bila daleko ozbiljnija. Ali, koja ozbiljna bolest može da se razvije za dvadeset četiri časa? Manje od toga, ako ćemo precizno. Sad je bilo pola tri. Napustio sam Alov restoran juče u pet i četrdeset pet, a on nije loše izgledao. U stvari, izgledao je veoma zdravo i čilo. Dobro se sećam da sam ga pitao da li je preterao s konzumiranjem sopstvene kafe. Rekao mi je da nije i da razmišlja o odmoru. Da li ljudi koji se razbole - toliko da reše da prekinu posao koji su više od dvadeset godina sami nosili na plećima - govore o odlasku na odmor? Neki, možda, ali ne mnogo njih.

Vrata su se otvorila kad sam posegnuo za kvakom. Al je stajao na pragu. Gledao me je bez osmeha. Osvrnuo sam se za sobom. Osećao sam kako se nestvarna magla zgušnjava oko mene. Dan je bio topao, ali je magla bila hladna. U tom času sam mogao da se okrenem i odšetam iz te priče, da se vratim na junsko sunce. Jedan deo mene je baš to hteo. Ukočio sam se u mestu, zahvaljujući radoznalosti i zbunjenosti. Moram priznati da sam osećao i izvestan užas. Pomisao na ozbiljnu bolest izaziva užas, a Al jeste bio ozbiljno bolestan. To se videlo na prvi pogled. Smrtonosna bolest bila bi pravi opis onog što ga je snašlo.

Nisam to pomislio zato što su se, njegovi inače obli i rumeni obrazi, sveli i smežurali, ni zbog nekad oštrih, a sad ispranih i izbuljenih plavih očiju, kao kod kratkovidih ljudi bez naočara. Nisam to pomislio ni zbog njegove nekad gotovo crne, a sad gotovo sede kose - naposljetku, možda je koristio jedan od onih proizvoda za sujetne, pre nego što je naprečac odlučio da ga spere šamponom.

Zbunilo me je to što mi se činilo da je Al Templton, od našeg poslednjeg susreta pre manje od dvadeset četiri časa, izgubio više od petnaest kilograma. Možda i svih dvadeset, što bi predstavljalo četvrtinu njegove uobičajene telesne težine. Niko ne gubi dvadeset kilograma za manje od jednog dana, niko. A opet, dokaz da se upravo to dogodilo bio mi je pred

očima. Mislim da me je nestvarna magla u tom trenutku nepovratno i sasvim progutala.

Al se osmehnuo. Zapazio sam da je ostao i bez zuba, kao i bez kilograma. Desni su mu izgledale blede i nezdravo. „Kako ti se dopada moje novo izdanje, Džejk?“ Zakašljao se. Iz dubine njegovog bića dopirali su iskidani, mukli zvuci.

Otvorio sam usta, ali nijedna reč nije izašla iz njih. Ideja o begu ponovo se javila u nekom uplašenom, zgađenom delu mog uma. Ne bih mogao da pobegnem, čak i da je taj deo mene postao dominantan. Nisam mogao da se mrdnem.

Al je ukrotio kašalj i izvukao maramicu iz džepa. Obrisao je usta, a za njima i dlan. Video sam da je crvena, pre nego što ju je pospremio.

„Uđi, imam toliko toga da ti kažem. Mislim da si jedini koji će znati da me saslušaj. Hoćeš li da me saslušaj?“

"Ale", govorio sam toliko tiho i prigušeno da sam jedva čuo samog sebe. „Šta ti se desilo?“

„Hoćeš li da me saslušaj?“

"Naravno.“

„Postavićeš mnogo pitanja. Potruđiću se da odgovorim na najveći broj, ali ću pokušati da ih svedem na minimum. Glas me neće još dugo služiti. Dođavola, ostalo mi je vrlo malo snage. Uđi.“

Ušao sam. Restoran je bio mračan, hladan i prazan. Na sjajnom šanku nije bilo ni trunke prljavštine. Hrom na barskim stolicama se blistao; ispolirani termos za kafu se caklio; znak na kom je pisalo AKO NE VOLITE NAŠ GRAD, POTRAŽITE VOZNI RED bio je na uobičajenom mestu, pored švedske kase. Samo su mušterije nedostajale.

Nedostajao je i kuvar - vlasnik restorana Al Templton. Zamenila ga je stara izmoždjena utvara. Brava na vratima je iznenađujuće glasno škljocnula kad je zaključao restoran iznutra.

4.

„Imam rak pluća“, saopštio je bezličnim tonom, nakon što me je doveo do separea na drugom kraju restorana. Potapšao se po džepu na košulji. Video sam da je prazan. U njemu nije bilo vazda prisutne paklice kamela. „Pojava bolesti me nije iznenadila. Počeo sam kad sam imao jedanaest i

pušio sve dok nisam dobio dijagnozu. Čurio sam preko pedeset godina. Trošio sam tri paklice dnevno, sve dok 2007. cene duvana nisu otišle nebu pod oblake. Potrudio sam se da smanjim na dve paklice dnevno.“ Hripavo se nasmejao.

Hteo sam da mu skrenem pažnju da je njegova matematika pogrešna, zato što sam znao koliko ima godina. Kad sam ga jednog dana, krajem zime, pitao zašto radi na roštilju, s kapom za dečje rođendane na glavi, rekao je: Zato što sam danas napuniopedeset sedmu, ortak. To me činipravim Hajncom. Zamolio me je da ga ništa ne pitam, sem ako baš moram. Prepostavio sam da se to odnosilo i na ispravke očiglednih grešaka u računu.

"Da sam na tvom mestu - a voleo bih da jesam, ali ne ovakav kakav sam sad - razmišljao bih: 'Nešto ovde nije kako treba, niko ne dobija poodmakli rak pluća preko noći' Jesam li u pravu?"

Klimnuo sam. Bio je u pravu.

„Odgovor je veoma jednostavan. Nije se razvio preko noći. Počeo sam da kašljem ko lud u maju, pre sedam meseci.“

Ovo je bila novost za mene; ako je kašljao, nije to činio u mojoj blizini. To nije sve, opet je pogrešio u računu. „Ale, čoveče? Sad je jun. Pre sedam meseci je bio decembar.“

Samo je odmahnuo rukom, kao da hoće da kaže Pusti sad to, samo pusti. Prsten morskog korpusa visio mu je na mršavom prstu, s kog juče nije mogao da se mrdne.

„Isprva sam pomislio da imam tešku prehladu. Ali nisam imao temperaturu. Kašalj nije prestajao, već se pogoršavao. Počeo sam da gubim težinu. Nisam budala, oduvek sam znao da bi bolest s velikim R mogla da me dokači... iako su mi otac i majka pušili kao dimnjaci i doživeli osamdeset i neku. Lako nalazimo opravdanja za neodustajanje od loših navika, zar ne?"

Ponovo se zakašljao i izvukao maramicu. Nastavio je kad je kašljanje prestalo: "Ne mogu da priuštim luksuz da skrećem s teme, ali radim to celog života, pa mi je teško da prestanem. To mi teže pada od odustajanja od cigareta. Molim te da, kad sledeći put skrenem s glavnog toka pripovedanja, pređeš prstom preko grla. Hoćeš li?" "U redu", rekao sam najpristojnije što sam mogao. Palo mi je na pamet da sve ovo sanjam. Ako je tako, nalazio sam se u veoma živopisnom i neprirodno detaljnom snu.

Gledao sam kako senka ventilatora na tavanici kruži preko tepiha s natpisom VISTE NAŠ NAJVREDNIJIKAPITAL!

"Da skratim priču. Otišao sam kod lekara i snimio pluća rendgenom. Na snimku su se pojavila dva đavolski velika tumora. Odmakla nekroza. Neoperativna."

„Rendgen', pomislio sam - da ligajoš koriste za dijagnostifikovanje raka? „Ostao sam neko vreme tamo, ali sam na kraju morao da se vratim.“

„Odakle? Iz Luistona? Iz Centralne mejnske opšte bolnice?“

"S odmora." Posmatrao me je ispranim očima, koje su iščezavale u tamnim udubljenjima. „Izuzev što to nije bio odmor.“

„Ništa ne razumem. Juče si bio ovde i izgledao si dobro.“

„Pažljivo pogledaj moje lice. Kreni od kose, pa idi nadole. Pokušaj da zanemariš dejstvo raka - ne sumnjam da može da poružni svoju žrtvu - pa mi reci da li sam isti čovek kog si juče video.“

"Pa, očigledno je da si sprao boju iz kose..."

„Nikad je nisam koristio. Ne bih da gubim vreme skretanjem pažnje na zube koje sam izgubio dok sam bio... daleko. Znam da si video da mi nedostaju. Misliš li da mi se to desilo zbog rendgenskog aparata? Ili zbog stronicijuma 90 u mleku? Ja i nepijem mleko, izuzev poneku kap u poslednjoj šolji kafe.“

„Kakav stronicijum pominješ?“

„Nije važno. Stupi u kontakt sa svojom, znaš, ženskom stranom. Pogledaj me onako kako žene posmatraju druge žene kad procenjuju njihovu životnu dob.“ Pokušao sam da uradim ono što je tražio. Ono što sam video ubedilo me je da je u pravu, iako se takav zaključak nikad ne bi održao na sudu. Uočio sam mrežu bora sa žarištima u uglovima očiju i tanke, nabrane očne kapke, kakve imaju oni koji više ne moraju da pokazuju kartice za popust starijim licima kad prilaze blagajni bioskopa. Na čelu su mu se mreškale duboke bore koje juče nisu bile tu. Još dve bore - mnogo dublje - oivičavale su mu usta. Vilica mu je bila izraženija, a koža na vratu opuštenija. I jedno i drugo moglo je biti posledica katastrofalnog gubitka težine, ali bore... i ako nije lagao za kosu...

Blago se smeškao. Bio je to tužan osmeh, s mrvicom veselosti, zbog koje je bio još nepodnošljiviji. „Sećaš li se mog rođendana, prošlog marta? Rekao si mi: 'Ne brini, Ale, ako ti se taj glupi šešir za zabave zapali, kad se nagneš iznad roštilja, zgrabiću aparat za gašenje požara i srediti stvar' Sećaš li se?“

Sećao sam se. „Rekao si da si pravi Hajnc.“

"I bio sam. A sad imam šezdeset dve. Znam da me rak čini još starijim, ali ove... i ove..." Dodirnuo je čelo, a zatim i ugao usana. „One su verodostojni znaci starosti, neka vrsta medalja časti.“

„Ale... mogu li dobiti čašu vode?“

„Naravno. Šokantno, zar ne?“ Sažaljivo me je odmerio. „Misliš: 'Ili sam ja lud, ili je on lud, ili smo obojica poludeli' Znam, zato što je i meni isto to palo na pamet.“

S naporom je ustao i zavukao desnicu ispod levog pazuha, kao da nešto pridržava. Poveo me je iza šanka. Dok je to činio, uočio sam još jedan element ovog nadrealnog susreta: nikad nisam video Ala bez kuvarske kecelje, izuzev nekoliko puta u Crkvi Svetog Ćirila (a retko sam u nju svraćao, nisam bio neki katolik, iako sam odgajan u religioznom duhu), ili nekoliko puta na ulici.

Dohvatio je blistavo čistu čašu. Napunio je vodom iz sjajne, hromirane česme. Zahvalio sam mu se i okrenuo da bih se vratio za sto, ali me je on kucnuo po ramenu. Voleo bih da to nije učinio. To je ličilo na dodir Kolridžovog starog pomorca koji je zaustavio jednog od tri.

„Želeo bih da nešto vidiš, pre nego što ponovo sednemo. Tako će biti brže. Samo što videti nije odgovarajuća reč. Pretpostavljam da je iskusiti mnogo bolja. Popij tu vodu, ortak.“

Ispio sam polovinu čaše. Voda je bila hladna i prijatna. Ni za trenutak nisam skidao pogled s njega. Uplašeni deo mene očekivao je da ću svakog časa biti zaskočen, kao prva nesvesna žrtva, iz onih „manijak na krvavom pohodu“ filmova, koji uvek imaju brojeve u naslovima. Al je mirno stajao, oslonjen rukom na šank. Šaka mu je bila izborana, a zglobovi izraženi. Nije ličila na šaku pedesetogodišnjaka, čak i obolelog od raka, i...

"Da li ti je radijacija to učinila?" pitao sam.

„Šta to?“

„Imaš taman ten. Da i ne pominjemo tamne mrlje na spoljnoj strani dlana. Dobijaju se od radijacije ili prevelike izloženosti suncu.“

"Pa, pošto nisam dobio terapiju radijacijom, ostaje sunce kao uzročnik. Poslednje četiri godine sam se mnogo sunčao.“

Al je, koliko je meni poznato, poslednje četiri godine proveo uglavnom okrećući pljeskavice i mućkajući milkšejkove pod fluorescentnim svetiljkama. Nisam to pomenuo. Iskapio sam svu vodu. Primetio sam da mi ruka blago drhti kad sam spustio čašu na šank.